

"Arbeiders, de Revolutie hangt dus van uw individueelen geest af." HERMAN GORTER in de Brochure Het Historisch Materialisme.

blz. 4.

"De Sowjet-regeering, zoowel als de volken der Sowjet-Unie, uitgaande van het beginsel van het zelfbeschikkingsrecht der volkeren, volgde steeds met innige sympathie de ontwikkeling en de bevestiging van de onafhankelijkheid van Littauen en streefde er naar, de onafhankelijkheid bij iedere gelegenheid te ondersteunen. De vriendschappelijke gevoelens der regeering en van alle volken der Sowjet-Unie kwamen reeds in 1920 door het vredesverdrag tot uiting en in 1925 werden de wederkeerigheid der gevoelens en de gelijkheid der belangen door het vriendschapsverdrag bevestigd. Ik ben overtuigd, dat de onafhankelijkheid van Littauen zich ook in de toekomst handhaven zal en dat het welzijn van het Littausche volk (onder fascistische diktatuur! -P.I.C.) ook de vriendschappelijke betrekkingen tusschen Littauen en de Sowjet-Unie STEEDS VASTER VORMEN ZAL DOEN AANNEMEN...."

w.g. TSCHITSCHERIN.

Inderdaad is Rusland het verdrag van 1925 nagekomen. In 1927 dreigde een oogenblik ernstig een oorlog tusschen Polen en Littauen, omdat Polen zich van de stad Wilna wou meester maken. Ten slotte werd het conflict echter door de Volkenbond bijgelegd. Te midden van deze oorlogsdreiging werd echter door de 3e Int. een oproep tot de arbeiders en boeren van Littauen gericht, om hun "vaderland" te verdedigen! Daar stond:

"HANDEN AF VAN LITTAUEN!

"De volksmassas van Littauen staan voor een groote taak: DE ONAFHANKELIJKHEID VAN HUN VADERLAND TE VERDEDIGEN.....BEWAPENT U, OMDE POOLSCHER IMPERIALISTEN TERUG TE SLAAN.....SOLDATEN VAN HET LITTAUSCHE LEGER! STAAT OP, OM DE ONAFHANKELIJKHEID VAN LITTAUEN TE VERDEDIGEN.....WEG MET IEDERE VEROVERING VAN LITTAUEN DOOR HET POOLSCHER IMPERIALISME...."

("Inprecoor" 1927, N271 blz. 1620 Engelsche uitgave).

Volgens de nieuwste Leninistische theorie schijnt de uitspraak, dat de arbeiders geen vaderland hebben, dus op een misverstand te berusten. Deze uitspraak moet klaarblijkelijk zoo "verbeterd" worden, dat het wordt: De arbeiders moeten de bourgeoisie ondersteunen, die met Rusland een verbond gesloten heeft!

(Wordt vervolgd)

P. I. C. PERSMATERIAAL VAN DE GROEPEN VAN INTERNATIONALE COMMUNISTEN

SECRETARIAAT: KAPELSTR. 3, BUSSUM

Amsterdam, 1929.

Jaarg. II. N2 12 (April III).

RUSLAND EN DE KOMENDE OORLOG.

III.

Deze mededeelingen worden toegezonden aan de Rev. pers. Men wordt verzocht te plaatsen wat voor de lezers van belang kan zijn. Op aanvraag krijgt ieder deze mededeelingen geregeld toegezonden. Gaarne ontvangt het secretariaat de uitgaven der verschillende organisaties als ruilmateriaal.

Rusland is het bekende land van de sprookjes. Juist dezer dagen stond er een bericht in de dagbladen, dat een Russische boer, die het beroep van sprookjesverteller uitoefent en die over een voorraad van 15 000 vertellingen beschikt, naar Duitschland, Frankrijk en Tsjecho-Slowakije is uitgenoodigd, om het luistergrage publiek op de beelden der verbeelding te vergasten. Het is nu eenmaal een hebberigheid van de menschen, dat ze zich aan allerlei wensch-voorstellingen te buiten gaan, om zoo gevoelsgebaarwordingen te ondergaan, die ze anders niet kunnen oproepen. Een soort zelfbevekkling met "dat wat je niet hebt".

Voor genoemde boer hierheen kwam was er echter reeds een Russisch sprookje in omloop, waar duizenden proletariers gretig naar luisterden, omdat het zoo volkomen met hun wensch-voorstellingen parallel liep. Het was het sprookje van de geleidelijke opbouw van het Communisme in Rusland. Het fatale hierbij was echter, dat het als "waarheid" verteld werd, waardoor de gevoelens, die door de wensch-voorstellingen tot uiting gebracht werden, nog veel krachtiger werkten, dan bij eenvoudige verzinsels. Ja, ze waten zelfs zoo sterk, dat iemand, die de moed had te zeggen, dat het slechts een verhaaltje was, alle kans had een pak slaag op te loopen van hen, die onder de suggestie der wensch-voorstellingen stonden.

Niettemin: de tijd verricht zijn werk en zoo werden in de loop der jaren dusdanige slagen aan de "waarheid" van het sprookje toegebracht, dat het een goed deel van zijn bekoring verloor. Daarmee gaat nu de tijd aanbreken, dat de Russische verhoudingen in het juiste licht gezien kunnen worden. We willen ons daarom in dit artikel er mee bezighouden, dat de grondslagen voor een opbouw van het Communisme in Rusland in het geheel niet gegeven zijn en dat de "Sowjet"-Staat door het uitblijven der Wereldrevolutie onherroepelijk naar het Kapitalisme gaat en zich in het eenheidsfront der Internationale bourgeoisie TEGEN het proletariaat schaart. Tevens zullen we zien, dat de leiders der Russische Revolutie er zich heel goed van bewust waren, dat ze de BURGERLIJKE revolutie doorvoerden, dat ze dus de taak overnamen, die de bourgeoisie in West-Europa reeds voor een paar honderd jaar verrichtte.

Niemand minder dan Lenin getuigt dat volkomen duidelijk. In de "Verzamelde Werke" van Lenin, uitgegeven in Moskou, vinden we in het 1e deel van Band XI op blz. 78 - 79:

blz. 2.

"De overwinning der burgerlijke revolutie (in Rusland - PIC) is onmogelijk als overwinning der bourgeoisie. Het overheerschen der BOERENBEVOLKING, haar vreeselijke onderdrukking door het half-feodale grondbezit, de kracht en het bewustzijn van het reeds in een socialistische partij georganiseerde proletariaat, al deze omstandigheden verleenen ONZE burgerlijke revolutie een BIJZONDER karakter. DEZE BIJZONDERHEID HEFT NIET HET ~~KARAKTER~~ BURGERLIJKE KARAKTER DER REVOLUTIE OP. Deze bijzonderheid bepaalt slechts het contra-revolutionaire karakter onzer bourgeoisie en de noodzakelijkheid van de dictatuur van het proletariaat en der boeren voor de overwinning VAN ZULK EEN REVOLUTIE" (Cursief van ons - PIC)

Lenin wist dus zeer goed, dat "de dictatuur van het proletariaat en de boeren noodzakelijk (was) voor de overwinning van zulk een (burgerlijke) revolutie"! Hij rekende er echter mee, dat de Duitse arbeidersklasse bij de ineenstorting van het Duitse Rijk haar PROLETARISCHE REVOLUTIE zou maken, waarmee de opbouw van het Communisme wezenlijk nader gebracht was. Want:

"Devolle overwinning der socialistische revolutie is in één land ondenkbaar. Ze verlangt de innigste samenwerking van tenminste eenige ontwikkelde landen, WAARTOE WE RUSLAND NIET KUNNEN REKENEN."

(Lenin op het Xe congres der C.P.R. Zie "Inprekorr" 6e Jahrg. N2139, blz.1426).

Rusland bleef echter alleen staan. Ze kon daardoor alleen de burgerlijke revolutie doorvoeren, d.w.z.: ze kon alleen de weg vrij maken voor de ontwikkeling van het Kapitalisme in Rusland.

"De arbeidersklasse heeft in 1917 de macht in handen genomen. Maar ze kon er niet aan denken, bijv. het klein-burgerlijk bedrijf en in het bijzonder het boerenbedrijf te centraliseeren en te socialiseeren. En in 1921 bleek het, dat de Russische economie nog hartnekkiger is en dat de kracht der proletarische staatsmachine niet verder reikt, dan dat ze de groot-industrie en deze zelfs niet geheel, gesocialiseerd houdt."

(Bucharin: "Theorie des hist.Mat." blz.310).

Het doorvoeren van het Communisme was onmogelijk door de technische achterlijkheid van de landbouw. Wat de Bolsjewiki krachtens hun beginsel MOESTEN doen, de vernietiging van het loonstelsel, de opheffing der kapitalistische warenproductie, konden ze niet. Wat ze doen moesten krachtens de economische structuur van het land druishte tegen hun beginselen in. Kortom: de Bolsjewiki waren in

Leest de Brechures van H.GORTER.

blz. 3.

een toestand gekomen, die Engels in z'n "Duitsche Boerenoorlog" zoo treffend aldus schildert:

"Het is het ergste, wat een leider van een extremistische partij overkomen kan, als hij gedwongen wordt de regeering over te nemen in een tijdperk, waarin de beweging nog niet rijp is voor de heerschappij der klasse, die hij vertegenwoordigt... Wat hij doen KAN, hangt niet van zijn wil af... Wat hij doen MOEST... hangt weer niet van hem af... Hij bevindt zich dus noodzakelijkerwijze in een ONOPLOSBAAR DILEMMA: wat hij KAN doen, is in tegenspraak met zijn heele verleden, zijn principes... en wat hij doen MOEST, is niet door te voeren.

In één woord: hij is gedwongen NIET zijn partij, zijn klasse te vertegenwoordigen, maar de klasse, voor wier heerschappij de beweging juist rijp is. Hij moet in 't belang der beweging zelf de belangen van een klasse, die hem vreemd is, doorvoeren EN ZIJN EIGEN KLASSE MET FRASES EN BELOFTEN IN HET RIET STUUREN, met de verzekering, DAT DE BELANGEN VAN DIE VREEMDE KLASSE ZIJN EIGEN BELANGEN ZIJN. WIE IN DEZE SCHEEFVE POSITIE KOMT, IS REDDELOOS VERLOREN."

Met bovenmenselijke inspanning traconten de Bolsjewiki gedurende de eerste drie jaren van hun heerschappij aan dit noodlot te ontkomen. Met de militaire macht werd tegen de boeren ingegrepen, met het eenige gevolg, dat de boeren niet meer land gingen bebouwen, dan noodig was, om in hun armzalige behoeften te voorzien. De boeren eischten de vrije handel, OMDAT ZE WINST WILDEN MAKEN, omdat ze als kapitalisten wenschten op te treden. Ze wisten zich door te zetten en veroverden in 1921 de NEP (nieuwe economische politiek). Daarmee waren de grondslagen voor de nieuwe kapitalistische ontwikkeling in Rusland gelegd.

De geestelooze huurlingen van Rusland maken de arbeiders ~~HYPER~~ alweer wijs, dat deze NEP geen concessie was en is aan het Kapitalisme. Het zijn lafaards, die de waarheid niet durven zeggen! Lenin liet zich volkomen ondubbelzinnig over deze zaak uit. Bij de discussie over het invoeren van de NEP zei hij op het (e partijcongres:

"We weten allen, als we slechts het A B C van het Marxisme kennen, dat uit deze omstelling (naar de NEP - PIC) en de vrije handel onherroepelijk de splitsing der warenproducenten in bezitters van kapitaal en bezitters van arbeidskracht voortkomt, de splitsing in kapitalisten en loonarbeiders, DAT IS HET OPNIEUW INVOEREN DER KAPITALISTISCHE LOONSLAVERNIJ, die niet uit de hemel komt vallen, maar die in de heele wereld uit DE AGRARISCHE PRODUCTIE GROEIT."

Toch stuurde Lenin na het faiasco der communistische experimenten bij de boeren VOLKOMEN DOELBEWUST naar het Kapitalisme. En dit wel, omdat hij het KAPITALISME ALS EEN VOORUITGANG zag tegenover het achterlijke landbouwbedrijf, waar de boeren de grond nog bewerken, zooals de Germanen bij ons omstreeks het begin der jaartelling deden!

blz. 4.

Lenin koos daarom als leuze: Vooruit naar het Kapitalisme door middel van de NEP. In genoemde redevoering op het (e) congres zei hij:

"HET KAPITALISME IS EEN KWAAD vergeleken bij het Socialisme. HET KAPITALISME IS EEN ZEGE vergeleken bij het kleinbedrijf, tegenover de bureaucratie, die met de versplintering der kleine producenten verbonden is."

Rusland gaat daarmee naar een kapitalistische ontwikkeling van de landbouw in samenwerking met een Staatskapitalisme in de industrie. "We moeten ons Staatsproductieapparaat bij het bedrijf der middelboeren, dat we in de loop van drie jaren niet vermochten om te vormen, aanpassen." (Lenin, Xe congres). Deze toestand werkt zich zoo uit, dat de Bolsjewiki "in naam van het Communisme" het Kapitalisme ontwikkelen. "In naam van het Communisme" een bondgenootschap met het opkomend BOERENKAPITAAL. "In naam van het Communisme" wordt ieder, die zich daartegen verzet in de gevangenis gesmeten, of naar Siberië verbannen! EEN BOERENFASCISME ONDER LEIDING VAN DE "COMMUNISTISCHE" PARTIJ!!!

Dit uitstapje naar de huidige toestand van Rusland was noodzakelijk, om de plaats van "RUSLAND IN DE KOMENDE OORLOG" te begrijpen. Het huidige Rusland is bij een Wereldrevolutie niet meer gebaat, omdat deze indruischt tegen de grondslagen van het tegenwoordige Russische bedrijfsleven. Rusland kan daarom niet alleen niet meer de Wereldrevolutie bevorderen, maar het zal, verbonden met de wereldbourgeoisie haar onherroepelijk neerslaan. Rusland volgt nu de politiek van de SAMENWERKING MET DE INTERNATIONALE BOURGEOISIE. De actieve medewerking aan de "Volkenbond", het meedoen aan de ontwapeningsswandel van het Litwinow- en het Kelloc-pact, het onderteekenen van de overeenkomst inzake de bestrijding der valsche munten en hoe al die manoeuvres tot volksverdomming en tot het vormen van één internationaal front tegen de arbeidersklasse meer mogen heeten, beteekent niet anders, dan dat Rusland in de afgelopen 10 jaar een waardig lid is geworden van de internationale uitzuigersbende.

(Wordt vervolgd)

HET STAKINGSVRAAGSTUK IN SOWJET-RUSLAND.

Moskou, 16 Oct. 1920 (Rosta Waenen). In verband met de ontwikkeling van het particulier kapitaal kan nu een toestand ontstaan, dat in een particulier bedrijf een staking uitbreekt. De "TRUD", het orgaan van het Al-Russischvakverbond, schrijft daaromtrent het volgende:
"Stakingen in particuliere bedrijven zullen niet te vermijden zijn. Daarom is het een uiterst belangrijke taak der vakverenigingen, stakingskassen te vormen, om een materiele basis te scheppen, waardoor een staking met succes gevoerd kan worden. Door de geringe middelen van de staat kunnen wij er niet op rekenen, dat wij zulk een fonds aanleggen, zonder wat van het loon af te trekken. De vakverenigingen moeten zich met dit vraagstuk bezighouden, opdat zij alle aanvallen van het particuliere kapitaal op de arbeiders kunnen afslaan."

(We vestigen de aandacht van onze lezers op de datum van dit telegram - PIC).

Zeggingschap is Macht, Door Medezeggingschap verkracht.

5.

DE HOLLANDSCHE SOCIAALDEMOCRATIE EN HAAR LINKSCHE STROOMING.

Het landbouwvraagstuk III. SLOT.

De zelf-organisatie van de dorps-communes.

Nu we hebben aangetoond, hoe de landbouwproductie door de landbouwwetenschappelijke specialiseering tot de warenproductie is gaan behooren, moeten we nog aantonen, hoe daarmee de voorwaarden tot doorvoering van de sociale revolutie in de geheele landbouw gegeven zijn. Zonder verder op deze plaats op de problemen te kunnen ingaan, stellen we ons eenvoudig op het standpunt van Marx, waarbij de maatschappij berekenen moet, hoeveel arbeidstijd in ieder product schuilt, m.a.w. de bedrijfsorganisaties stellen de maatschappij gemiddelde arbeidstijd voor ieder product vast. Hoe dat nu ook voor de landbouw mogelijk is, wordt duidelijk gedemonstreerd door het feit, dat de moderne kostprijsberekening daar heden evengoed toegepast wordt als in de industrie. In werkelijkheid is daarmee bewezen, dat de landbouw naar de industriële productie is overgegaan.

De proletarische revolutie, die de doorvoering van het communisme niet als een nationalisatie van de "rijpe" bedrijven opvat, maar als het doorvoeren van een BEGINSSEL, volgens hetwelk alle producenten hun arbeid ZELF bijdragen aan de communistische productie, legt daarmee tegelijkertijd de grondslagen voor de invoering van de geheele van de geheele landbouwproductie als onderdeel van de totale productie. Dit beginsel houdt in het scheppen en vastleggen van een eenheid, die de productiestroom, welke zich binnen de maatschappij beweegt, normaliseert, - is de vaststelling van de maatschappelijk gemiddelde productie-tijd van het product. Ieder bedrijf wordt daardoor een actieve cel van het communisme, waar zich het proletarisch zelfhandelen kan ontplooiën.

Is de macht van het industriële proletariaat onherroepelijk in het radensysteem vastgelegd, dan kan het niet anders dan dat de zelfde organisatiebeginselen op de landbouw overgedragen worden. De productie is ieder oogenblik functioneel afhankelijk van haar organisatorische opbouw, maar hoe of dit radensysteem zich in de landbouw zal uitwerken, is een andere vraag welke de toekomst op te lossen heeft. Mag dan het algemeene beginsel voor industrie en landbouw hetzelfde zijn, er zijn toch veel omstandigheden, welke bewerken, dat het algemeen in bijzondere gevallen zeer verschillend naar voren komt. Zoo zal bijv. blijken dat het proletarisch klassenbewustzijn bij de industriearbeiders veel krachtiger ontwikkeld is dan bij het landbouwproletariaat, terwijl een andere grond voor een verschillende uitwerking van het radenbeginsel in het verschil van de natuurlijke productieverhoudingen in industrie en landbouw ligt.

Doeh hoe het ook zij: beslissend is, dat de boeren zich in dorpscommunen, die per slet van rekening niets anders zijn dan een samenvatting van de bedrijfsorganisaties van boerenho steden, aaneensluiten. "Vanzelf" zullen de boeren dit zeker niet doen, zoodat naast een krachtige propaganda, de economische dictatuur van het proletariaat deze arbeid tot stand moet brengen. Deze gaat dan aldus te werk, dat de landbouwwerktuigen, zaaizaad, kunstmest, bezine, petroleum enz. slechts aan de landbouwbedrijfsorganisaties of dorpscommunes geleverd worden. Des te steviger het industrieproletariaat in het zadel zit, des te zekerder is een snelle zelforganisatie van de boeren door te voeren.

Vatten we nu onze beschouwingen over de Hollandsche sociaaldemocratie en haar kinksche strooming samen, dan komen we tot de volgende conclusies: De rechter vleugel leeft slechts in de "natuurlijke" ideologie van de steeds verder voortschrijdende democratie en sociale hervormingen. De verscherping van de klassenstrijd drijft ze steeds verder in de armen van de bourgeoisie. De "linkschen" een jongere generatie, welke weliswaar in de vooroorlogstijd de "resultaten" van het reformisme hebben beleefd, bij wie echter de uit deze praktijk stammende ideologie, door de verelending van de oorlogs- en naoorlogsperiode niet voldoende "verhard" kon. Het geloof aan de vreedzame ontwikkeling tot het socialisme is daardoor aan het wankelen geraakt, de noodzakelijkheid van een revolutie om de productiemiddelen in handen van de "gemeenschap" te brengen, dringt zich op. De verscherping van de klassen tegenstelling voert hier tot een revolutioneering van de ideologie. Het is evenwel al duidelijk gebleken, dat hun opvatting van de leiding van de klassenstrijd (schaakerel) volkomen aan de opbloeiperiode van de oude sociaaldemocratie ontleent en als zoodanig daarmee verknocht is. Van een revolutioneering in de richting van het zelfhandelen van het proletariaat is dan ook geen sprake.

Duidelijk toont zich bij hen ook de correlatie tusschen hun ideologie, hun opvattingen over "communisme" en de organisatorische opbouw van de "strijdorganisaties" en daarmee ook de leiding van de klassenstrijd. De ge-centraliseerde vakbeweging met de centrale "generale staf", die de massa voorziet of terugtrekt is in volkomen overeenstemming met hun opvattingen over het "communisme". Het is het aan de staat brengen van de productiemiddelen, en die van centraal punt gelèden bestuurd, terwijl de massa's slechts discipline en orde betrachten moeten. Hun initiatief zou slechts het centrale bestuursrecht doorkruisen. Dan zou ook het woord van /aures tot waarheid geworden zijn, dat "als de socialisten hun doel bereikt hebben, ze in bemerkten zullen, dat hun zielen leeg zijn".

De "linkschen" in de Hollandsche sociaaldemocratie zijn hiermede juist gekarakteriseerd: Hun ideologie is gegroeid en onverbreekelijk verbonden met de oude sociaaldemocratie, ze zijn gevangen van de, aan het kapitalisme aangepaste geest van het reformisme en hun "revolutionaire" ziel is leeg.

(De uiteenzettingen over de ontwikkeling over de landbouw en de stellingname in het landbouwvraagstuk, zijn in zeer beknopte vorm ontleent aan het mettertijd voor druk bestemde boek: De grondprincipien van de communistische productie en consumptie. -)

D I C PERSMATERIAAL VAN DE GROEPEN VAN
TEN

SECRETARIAAT: —
KAPELSTR. 3, BUSSUM

In het nagelaten werk van Gorter bevinden zich de volgende verbeteringen van zijn brochure Het Historisch Materialisme, die NIET alle in de onlangs verschenen Duitse uitgave aangebracht zijn:
Op blz. 84 en 85 in plaats van „De eerste, of liever zeer vroege goden schijnen” ... tot: ... „al naar zij voor den stam de gewichtigste waren”.

A met noot 1.
Op blz. 85 vóór de laatste alinea: „En ook nu werd deze godsdienst der machtigen gebruikt als middel tegen de machtelozen.”
Op blz. 98 geheel onderaan: B met noot 2.
Op blz. 108 na de 2e alinea: C.
Wij hebben gemeend goed te doen deze ook op zich zelf zeer waardevolle beschouwingen ter aanvulling van den derden druk uit te geven.
Bussum, Mei 1929.

GOERMAN.

A
Daar de godsdienst enerzijds voortkomt uit de onwetendheid en de machteloosheid der menschen tegenover de natuur en de maatschappij, en anderzijds uit het geloof aan een mogelijk kennen der natuur en een mogelijke macht over haar, kan men rustig zeggen, dat hij voortkomt uit den grooten algemeenen drang der menschen naar zelfbehoud, d.w.z. uit de begeerte te leven en machtig en gelukkig te zijn, en uit de vrees voor den dood en het ongeluk.

Deze drang tot zelfbehoud zou echter niet den godsdienst, d.w.z. het geloof aan levende, hogere en machtiger wezens te voorschijn roepen, wanneer niet in den geest der menschen drie eigenschappen voorhanden waren, die dit geloof mogelijk ja noodzakelijk maakten.

Deze oorzaken zijn in de eerste plaats de neiging der menschen om aan de dingen der natuur persoonlijkheid toe te kennen. Ten tweede het geloof aan het dualisme van den mensch zelf. Ten derde aan de onsterfelijkheid der ziel.

Dat alle dingen leven is de gewone opvatting bij de primitieve volken en de kinderen. Zij voelen alle dingen aan als zich zelf, en kennen hun dus leven toe.

Het geloof, dat de menschen zelf een dubbel bestaan hebben, dat zij gescheiden zijn in lichaam en geest, (dualisme) komt voort uit de waarneming der droomen en van den dood.

De droomen, gedurende welke de geest het lichaam schijnt te verlaten, zeiden den primitieven mensch, dat zijn lichaam en zijn geest of zijn ziel twee dingen zijn, los van elkander.

De dood, dien hij bij anderen zag, leerde hem, dat de geest met den adem het lichaam verlaat. Maar de verschijning van de dooden in de droomen der levenden moest, tezamen met het geloof dat de ziel het lichaam verliet, het geloof aan de onsterfelijkheid der ziel doen ontstaan.

Deze drie opvattingen hebben er toe bijgedragen den menschen het geloof te geven. De drang tot zelfbehoud, de wil tot leven, de vrees voor den dood en het ongeluk, deze drie eigenschappen van zijn geest, brachten hem er toe wezens te vereeren, die hij geest, of zelfs onsterfelijkheid toeschreef, en van welke hij meende, dat zij grooter macht hadden dan hij, macht over hem ten goede of ten kwade.

En wederom moet hier uitdrukkelijk betoogd worden, dat de vraag, welke dingen macht over de menschen hebben, of welke dingen zij meenen, dat macht over hen hebben, waardoor zij ze dan aanzien als hogere wezens, geheel afhankelijk is van de productieverhoudingen, die zij in de natuur weten aan te wenden, en van de productieverhoudingen, onder welke zij leven.

Bij het onderzoek van den godsdienst echter, moet men twee soorten van godsdienst onderscheiden.

De primitieve mensch vereerde vaak dingen, waarvan hij zich verbeeldde, dat zij macht over hem hadden. Voorwerpen, waarvan hij geloofde, dat zij invloed hadden op zijn lot, hield hij voor heilig, goddelijk. Reeds door het tegenwoordig zijn bij een gelukkige of ongelukkige gebeurtenis kon een voorwerp die macht krijgen. Juist zooals een kind een voorwerp levend en machtig kan zien, het liefheeft of haat, het straft of liefkoost, zoo ging het ook met den primitieven mensch. Een steen, een stuk hout, een boom, een berg, een dier, kreeg op deze wijze in de gedachte goddelijke macht.

Deze soort van godsdienst is geen godsdienst in den meer beperkten zin. Zij moet hiervan onderscheiden worden. Want die goden hebben noch de menschelijke gedaante, noch zijn zij blijvend, eeuwig. Zij zijn wisselend, en bestaan slechts toevallig.

Maar toch valt deze vereering ook al onder den godsdienst. Het geloof aan een steen of een berg verschilt van het geloof aan een menschelijk God in het voorwerp, maar in wezen zijn beide gelijk. Het geloof van den wilde aan een steen is in wezen van dezelfde soort als het geloof der Israëlieten aan een hemelschen koning, van Sokrates en Plato aan een God, die de ideeën schiep, van de christenen aan een vader, en van de katholieke kerk aan een buiten de wereld bestaande haar regeerende drie-eenheid, van Spinoza aan een God, die het heil zelf is, van Kant aan den God als schepper van het zedelijk gebod, van Hegel aan den goddelijken geest, die zich in de wereld verwezenlijkt, enz. enz. De grondslag

929

e omstandigheden kon
r een nummer verschij-

r het "HISTORISCHE

twaaifuursch brood
Partij-orgaan, ge-

n vullen uit de vouwen
en papier. Was het brood
als voeding kreeg.

op deze aarde. Het eene
boter staat daar de
n links prijkt zijn

at gemeenlijk negotie
ijzerafval, voor deze
lezingsphrases.

ate zin voor handel, om
met een houwel te laten
al figureerend voor rot-

tot "revolutionair
l belangwekkende din-
van de goede leiders.

ke gewaagd wordt van
en ontwikkelde sociaal-
den wat zij in beter

ekende leiders, wandt
nde arbeiders. Wij zeg-
e R. S. P. voert en voe-

ken en voelen eenige
eze zaken niet in de
eid van de uitsteken-

eruggekeert.
erd, hoe slap en zonder
ook bent, dit alles

lijst, p. g. Sneevliet.